

چرایی و ضرورت الگوگیری از آرمان شهر مهدوی و نقش الگویی آن در توسعه و پیشرفت جامعه منتظر

سیدابوالفضل موسوی آقداش *

روح الله شاکری زواردهی **

چکیده

بشر همواره دنبال پیشرفت و کمال خویش بوده است و از این رو، ضرورت تأسی به یک الگوی کامل از بدیهیات است. از آن جا که در جامعه امروز الگوهای متعددی مطرح بوده، شناخت الگوی صحیح کاری دشوار می‌نماید. از سویی در طول تاریخ این الگوهای ادعایی نتوانسته‌اند نیازهای مادی و معنوی بشر را تأمین کنند و حتی گاهی به جای پیشرفت سیر قهقرایی داشته‌اند. تنها شیعه اثنی عشری است که با تکیه بر آموزه ناب مهدویت، برای آینده جهانیان چشم اندازی روشن و سعادت بخش ترسیم می‌کند. تدوین «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» به عنوان چشم‌انداز نظام جمهوری اسلامی ایران، به این الگوی ناب نیازمند است. در این نوشتار در قالب بیان ضرورت‌های الگوگیری از آرمان شهر مهدوی، برخی از ابعاد این اندیشه الهی به تصویر کشیده شده است. در این مجال با معرفی برخی وجوه قابل الگوگیری، به راهکارهای تحوّل در بخش‌های «دین و فرهنگ»، «علم و دانش»، «اقتصاد و سرمایه‌گذاری»، «عدالت گستری و قضا»، «امنیت و رفاه» و «ایجاد وحدت و تعامل» اشاره گردیده، بدیهی است با تأسی به آرمان شهر مهدوی، در ضمن سیر به سوی توسعه و پیشرفت متعالی، کم کم زمینه نیز برای تحقق وعده الهی و استقرار دولت کریمه فراهم می‌گردد. در این تحقیق، براساس شواهد روایی، ضرورت و امکان الگوگیری از آرمان شهر مهدوی در جهت توسعه و پیشرفت جامعه حاضر تبیین گردیده است.

واژگان کلیدی: مهدویت، الگو، توسعه و پیشرفت، آرمان شهر، دولت کریمه، وجوه الگویی.

توسعه و پیشرفت و رسیدن به سعادت و کمال آرزوی فطری هر انسان است. از این رو انسان هوشمند همواره با استفاده از تجارب گذشته با نگاهی جهت‌دار به آینده می‌اندیشد. دین اسلام، در جایگاه آخرین، کامل‌ترین و جامع‌ترین دین آسمانی، آینده بشر را خوب و روشن ارزیابی کرده؛ آن را در قالب اندیشه مهدویت به بشر و جوامع بشری معرفی کرده؛ حاکمیت را از آن صالحان و مستضعفان دانسته و فراگیری عدالت، معنویت، امنیت را از شاخصه‌های مهم حکومت جهانی آخرین حجت الاهی بر شمرده است. امتیازی که شیعه دارد وجود چشم اندازی جامع و یقینی از آینده‌ای درخشان است. شیعه دوازده امامی می‌تواند با در دست داشتن ویژگی‌های این آرمان شهر الاهی با استفاده از امکانات موجود به بازخوانی وجوه توسعه و پیشرفت در عصر ظهور بپردازد و وجوهی را که می‌توان در عصر حاضر اجرا کرد، ساماندهی و عملیاتی کند. بدیهی است چون جامعه آرمانی مهدوی با حضور امام معصوم علیه السلام محقق خواهد شد، باید به پیشرفت متناسب با عصر غیبت و امکانات موجود اندیشید. از آنجا که در این جهت تحقیقی مستند به روایات صورت نگرفته است، ضرورت این بحث آشکارتر می‌شود. البته پایان نامه‌ای تحت عنوان «ظرفیت الگو دهی مدینه فاضله مهدوی در توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران» تدوین گردیده؛ اما گذرا و عمدتاً در توسعه سیاسی کار شده است. در این مجال لازم است برای رسیدن به این آینده درخشان چندین نکته را به اختصار تبیین کرد:

۱. آیا اساساً انسان خود نمی‌تواند آینده‌ای خوب ترسیم کند و به الگویی ممتاز نیاز است؟
۲. توسعه و پیشرفت مورد نظر ما با توسعه و پیشرفت در جوامع غیر اسلامی و به ویژه غرب چه تفاوتی دارد؟
۳. چرا می‌بایست جامعه مهدوی و حضرت مهدی علیه السلام را الگو قرار داد؟
۴. چه ابعدی از دولت کریمه قابل الگوگیری است و به چه میزان می‌توان آن‌ها را اجرایی ساخت؟

۱. چرایی و ضرورت وجود الگو

ضرورت وجود الگو یکی از بدیهیات است که در تعابیر دینی با عناوینی همچون «أسوه» و «قُدوه» آمده و یکی از اصول پذیرفته شده اجتماعی است که مورد تایید دین اسلام نیز می‌باشد (قائمی مقدم، ۱۳۸۲: ۲۷). در اصطلاح منظور از «الگو»، نمونه عینی و مشهود نوعی فکر و عمل در ابعاد گوناگون است که برای رسیدن به کمال، از سوی دیگران پیروی می‌شود (مهدی‌زاده، ۱۳۸۲: ۸۵).

۱-۱ اهمیت الگو و چرایی نیاز به آن

انسان کمال‌جو و برتری‌خواه است و الگو توجیه و تبیین‌کننده این برتری خواهی است. انسان با دیدن کارکرد و رفتار الگوها و دستاوردهای مثبت و ملموس آن در زندگی فردی و اجتماعی الگو، برای پیروی از آن‌ها انگیزه و تمایل بیش‌تری می‌یابد. از سویی دیگر انسان با این عمر و ظرفیت‌های محدود نمی‌تواند همه راه‌ها را امتحان کند؛ بدین لحاظ ناچار است به کسانی دیگرانی که این راه را پیموده‌اند یا ادعای آشنایی با این مسیر را دارند اعتماد کند که این، همان الگوگیری خواهد بود.

امام باقر علیه السلام فرمود:

انسان‌ها اگر چند فرسخ از وطن خود دور شوند، راهنما انتخاب می‌کنند؛ در حالی که راه آسمان از راه زمین دورتر و مهم‌تر است. لذا باید در امور خود راهنما انتخاب کنید (کلینی، ۱۴۰۷: ۱۸۴).

البته الگو نیز باید کامل باشد تا بتواند معیاری برای سنجش دیگران باشد. مثلاً خطاب به حضرت علی علیه السلام آمده است: «السلام علی میزان الاعمال» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۹۷: ۳۳۰). اگر انسان نیازمند الگو نبود خداوند پیامبران صلوات الله علیهم را به عنوان الگو نمی‌شناساند علامه طباطبائی رحمته الله در این زمینه می‌گوید:

أسوه در مورد رسول خدا صلوات الله علیه یعنی پیروی و تبعیت کردن از او، و از این که با "لقد کان لکم" که ماضی استمراری است تعبیر کرده، اشاره به آن است که این پیروی تکلیفی ثابت و همیشگی است و معنای آیه این است که هم در گفتار و

هم در رفتارش به او تاسی کنید (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۶: ۴۳۲).

۲-۱ نقش ارزش‌ها در الگوگیری

الگوپذیر موقعی به رفتار مشابه الگو اقدام می‌کند که آن رفتار را با ارزش‌های خود در تضاد نبیند. بدین لحاظ مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بعد از تبیین ضرورت گام نهادن به سوی توسعه و پیشرفت و نیاز به الگویی شایسته در این زمینه، با افزودن دو قید «اسلامی» و «ایرانی»، جهت‌های مورد نظر در الگوی خود را روشن ساختند و فرمودند:

ما وقتی می‌گوییم پیشرفت، نباید توسعه به مفهوم رایج غربی تداعی بشود... آنچه ما دنبال هستیم، لزوماً توسعه غربی نیست... مبانی معرفتی در نوع پیشرفت مطلوب یا نامطلوب تأثیر دارد. هر جامعه و هر ملتی، مبانی معرفتی، مبانی فلسفی و مبانی اخلاقی‌ای دارد که آن مبانی، تعیین کننده است... مبانی معرفتی ما به ما می‌گوید این پیشرفت مشروع است یا نامشروع؛ مطلوب است یا نامطلوب؛ عادلانه است یا غیرعادلانه (خامنه‌ای، ۱۳۹۲: ۷۹-۸۰).

۲. ضرورت معرفی آرمان شهر مهدوی^۱ به عنوان بهترین الگو برای جامعه منتظر

در طول سده گذشته، غرب به دنبال تحمیل الگوی خویش به جوامع جهان سوم و از جمله جهان اسلام برآمده و خواهان تغییرهایی به سبک و الگوی غربی در جهان اسلام است. بنابراین، در مقابله با این خطر، معرفی الگوی ارزش‌محور و بومی ضرورت می‌یابد. آرمان شهر مهدوی گمشده حقیقی بشر است و بهترین شکل معرفتی آن، نشان دادن جلوه‌هایی از آن برای دنیاست. اولین گام نیز در دولتی که افتخار دارد خود را زمینه ساز ظهور آن «موعود اُمم» معرفی کند، ترسیم چشم اندازی عملی بر اساس این دولت کریمه است. بدین جهت به چندین نکته که ضرورت الگوگیری از این آرمان شهر را روشن تر می‌کند،

۱. جامعه آرمانی، در اصطلاح متفکران اسلامی و مترجمان فلسفه یونان و آثار افلاطون، «مدینه فاضله» و در تعابیر جامعه شناسان، مترجمان و پژوهندگان فلسفه ی غرب، «آرمان شهر»، «اتوپیا» و در ادبیات فارسی، «ناکجاآباد» نامیده شده است. (ر.ک: محمدی آشنانی، علی، ۱۳۹۲)، جامعه آرمانی قرآن کریم، قم: مؤسسه بوستان کتاب، مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم).

اشاره می‌شود:^۱

۱-۲. آموزه اعتقادی امامت و استلزامات سیاسی آن

مهدویت به عنوان رکن اعتقادی شیعه مطرح است و حیات شیعه بدون نظام امامت معنا ندارد: «لَوْ لَأ مَا فِي الْأَرْضِ مِنَّا لَسَاخَتْ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا» (طبرسی، ۱۴۰۳، ج ۲: ۳۱۷). ما به امام زنده، حاضر، ناظر و تلاش گری اعتقاد داریم که واسطه فیض است: «بِيَمِينِهِ رُزِقَ الْوَرَى وَ بِيُجُودِهِ ثَبَّتَتِ الْأَرْضُ وَالسَّمَاءُ» (قمی، ۱۳۹۱: ۱۴۳) امام باقر علیه السلام فرمود:

هر کس به امامی اقتدا کرده و او را به عنوان پیشوا و اسوه خود قرار داده است، باید عمل خود را مطابق شیوه و عمل او قرار دهد (دیلمی: بی تا، ۱۰۱).

بدین جهت یکی از وظایف مهم نسل منتظر، الگوبرداری از امام و رهبر خویش است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

خوشا به حال آنکه قائم خاندان مرا درک کند، در حالی که پیش از دوران قیام، به او و امامان قبل از او اقتدا کرده و از دشمنان ایشان، اعلام بیزاری کرده باشد (صدوق، ۱۳۹۵: ۲۸۶).

از این رو، شناخت امام معصوم علیه السلام و پیروی از وی گویای راه حق و کیفیت نظام سیاسی آن است.

۲-۲. مهدویت هویت بخش زندگی سیاسی - اجتماعی شیعه

مهدویت سازنده هویت شیعه است. شیعه در نام و تعریف خویش، همواره با اهل بیت عصمت و طهارت و در این زمان با حضرت ولی عصر علیه السلام تعریف می‌شود. چنین تعریفی در دعای شریف زیر نیز به خوبی منعکس شده است:

اللَّهُمَّ عَرَّفْنِي حُجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِن لَمْ تُعَرِّفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ عَنْ دِينِي (صدوق، ۱۳۹۵، ج ۲: ۳۴۲).

یعنی امامت رکن نظام شیعی است و تا زمانی که این اساس شناخته نشود فرد متحیر و

۱. بخشی از مطالب این بخش از این مقاله برداشت شده است. (بهریزی لک، انتظار موعود، تابستان ۸۴، شماره ۱۶: ۱۲۵ - ۱۲۹).

بی هویت خواهد بود و راهی صحیح به سرمنزل مقصود نخواهد بُرد.

۲-۳. بحران ایدئولوژی‌های بشری در جهان امروز و احیای اسلام‌گرایی

انسان حکومت‌ها و دولت‌های بسیاری را دیده و از این حکومت‌ها سرخورده شده و دنبال ایدئولوژی جامع و موفق است. حضرت امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

دولت ما آخرین دولت هاست و هیچ خاندانی نمی‌ماند، جز اینکه پیش از ما به حکومت برسند، تا زمانی که سیره و حکومت ما را دیدند ادعا نکنند و نگویند اگر ما به حکومت برسیم مثل سیره اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله رفتار خواهیم کرد (مفید، ۱۴۱۳، ج ۲: ۳۸۵).

۲-۴. ضرورت‌های زندگی سیاسی امروز و نیاز به آینده‌نگری

داشتن نوعی زندگی سعادت‌مند و آسایش و آرامش روانی و جسمی، از دیرینه‌ترین آرزوهای بشر است که اندیشمندان هر عصر برای عملی کردن آن، چاره‌ها اندیشیده و آن را در قالب «اتوپیا»^۱ یا «مدینه فاضله» مطرح کرده‌اند. کسانی که به آینده نگاه روشنی ندارند، حال خویش را نیز نمی‌توانند خوب بشناسند. الگوی آرمانی شیعه در آینده است. البته الگویی در سنت نبوی و سنت علوی داریم؛ اما این الگوها به دلیل شرایط تاریخی خاص آن زمان نتوانستند آرمان نهایی نظام اسلامی را محقق کنند. در واقع می‌بایست با نگاه به گذشته محقق و آینده آرمانی، زندگی سیاسی امروز خویش را سامان بخشیم.

۲-۵. بحران عدالت در جهان معاصر و توجه به منجی‌گرایی در جهان امروز

امروزه بحران عدالت و افزایش ظلم، به منطقه خاصی متعلق نیست و رفته رفته جهان به سمت بی‌عدالتی و ظلم فراگیر در حال حرکت است. بدین جهت منجی‌گرایی و امید به آینده‌ای بی‌ظلم و تعدی، در جهان رو به گسترش است (موحدیان عطار: ۱۳۸۹: ۱۹-۳۲). ما

۱. «یوتوپیا» یا «اتوپیا» واژه‌ای است یونانی که اولین بار «تامس مور» آن را ساخته و به کار برده است. این کلمه از ریشه یونانی ou - topos به معنای «هیچستان» است که حکیم متأله سهروردی از آن «به ناکجا آباد» تعبیر کرده است. رک: کتاب آرمانشهر تألیف تامس مور ترجمه داریوش آشوری.

در روایات داریم که منجی موعود هنگامی ظهور خواهد کرد که زمین از ظلم و جور پر شده است (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱: ۳۳۸). هدف اسلام رسیدن انسان به کمال و سعادت است؛ اما برای رسیدن به این هدف نهایی، اسلام از بسط ارزش‌های دینی و به ویژه عدالت اجتماعی از حوزه خاص، آغاز می‌کند و تا مرز عدالت‌گستری در سطح جهان امتداد می‌یابد.

۲-۶. جهانی شدن و چشم انداز فرج

جهانی شدن ایجاب می‌کند انسان‌ها از نوعی جامعه آرمانی و فراگیر جهانی صحبت کنند و بدانند که ماهیت این زندگی جهانی چگونه خواهد بود و با جامعه موعود جهانی ادیان چه نسبتی دارد. این بحث اقتضا می‌کند که بیش‌تر به اندیشه ناب مهدوی و دولت موعود آن بپردازیم؛ زیرا بر خلاف «جهانی شدن» - که امری غیر منسجم، مبهم و پراکنده است - حکومت فاضله حضرت مهدی علیه السلام دارای ویژگی‌ها و ساختاری واحد، منسجم، کار آمد، مقتدرانه و تحت مدیریت کامل و با کفایت ایشان است.

۲-۷. گرایش به معنویت و کرامت انسانی در جامعه

افزایش جریان‌های به ظاهر معنوی؛ در عین حال انحرافی در جامعه گویای آن است که جهان تشنه معنویت و کمال است؛ ولی به اشتباه آن را در ناکجا آبادهای عرفان‌های دروغین جست‌وجو می‌کند. پس اندیشه الهی و ناب مهدویت به خوبی می‌تواند این خلاء را پر کند. منازعه و چالش غرب با آموزه‌های مهدویت خود گواهی دیگر بر حقانیت و تاثیر گذار بودن این آموزه الهی است. ما باید:

در مقابل تلاش دشمن، در جهت اعتماد و عمل و تبلیغ و تبیین حقیقت مهدویت، حرکت کنیم. با وجود این که دشمن، اندیشه ناب مهدویت را بزرگ‌ترین مانع و دشمن خود می‌داند؛ به ظرفیت بالای آن پی برده است، و اعتراف می‌کند که قومی این چنین را [که هر لحظه منتظر ظهور است] می‌توان کشتار کرد؛ اما نمی‌توان مطیع ساخت (دارمستر، بی تا: ۳۸-۳۹).

۸-۲. حتمی و جهانشمول بودن دولت کریمه مهدوی

این وعده قطعی خداوند، به مردم جهان است که حکومت را در برهه حساسی از زمان به دست‌بندگان صالح و برگزیده خواهد داد (نور: ۵۵). ساختار نظام سیاسی مهدوی، کاملاً جهانی، فراگیر و عام شمول است و ساز و کارهای اجرایی و اداری آن، بر اساس مدیریت «همه عرصه‌های جهانی» تنظیم شده است. پیامبر گرامی اسلام ﷺ فرمودند:

سوگند به خدایی که مرا به حق به پیامبری برانگیخت، اگر از عمر دنیا جز یک روز باقی نمانده باشد، خداوند آن روز را طولانی کند تا فرزندم مهدی در آن روز ظهور کند... و حکومتش به شرق و غرب عالم خواهد رسید (صدوق، ۱۳۹۵، ج ۱: ۲۸۰).

۹-۲. بی بدیل و نیک فرجام بودن حکومت امام عصر ﷺ

اساساً حضرت مهدی ﷺ تنها کسی است که مأمور تشکیل حکومت جهانی است. اعلان قرآن کریم مبنی بر «جاء الحقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ» (الاسراء: ۸۱)؛ از برچیده شدن حکومت‌های سراسر جهان که در دایره باطل قرار دارند، نوید می‌دهد. هانری کربن می‌نویسد:

تنها مذهبی که ارتباط خود با آسمان را قطع نکرده و این توان را دارد که ادامه داشته باشد و حیات خود را حفظ کند، شیعه است؛ چنان که می‌دانید یهودیان با رحلت حضرت موسی ﷺ، مسیحی‌ها، به زعم خود، با رحلت یا به آسمان رفتن حضرت عیسی ﷺ و برادران اهل سنت با رحلت رسول اکرم ﷺ باب ارتباط میان آسمان و زمین را قطع کردند؛ در حالی که تنها تفکر شیعی با اعتقاد به امامت این باب را باز نگه داشته است (رجالی تهرانی، الف، ۱۳۸۹: ۸۲).

۱۰-۲. نقش ایرانیان در تحقق دولت کریمه

با توجه به روایاتی که در باب نقش عجم‌ها و اهل مشرق یا خراسان داریم، نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران می‌تواند مدعی باشد که طلیعه دار آن ظهور است و پیشاهنگ آن «دولت کریمه» به شمار می‌رود.^۱ پیامبر اکرم ﷺ فرمود:

۱. نکته: یکی از آسیب‌ها در طرح مباحث مهدویت «تطبیق» است، بدین جهت ما هرگز درصدد

مردمی از مشرق خروج می‌کنند و برای ظهور دولت حضرت مهدی علیه السلام زمینه‌سازی می‌نمایند (اربلی، ۱۳۸۱، ج ۲: ۴۷۷).

در برخی روایات نه تنها نقش برجسته مردم مشرق بیان شده است، بلکه پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله توصیه فرموده‌اند آن‌ها را به هر نحو ممکن یاری کنید؛ اگر چه بر روی برف و یخ با دست‌ها و سر زانوها راه طی را کنید (طبری، ۱۴۱۳: ۴۴۵). در برخی روایات نام برخی شهرهای ایران مانند ری، طالقان و قم مطرح شده و حتی تعداد یاران حضرت از آن شهرها نام برده شده است (اربلی، ۱۳۸۱: ج ۲: ۴۷۸).

البته اگر برخی از این روایات را نیز قابل خدشه بدانیم، باز نظام جمهوری اسلامی ایران می‌تواند تلاش کند خود را در زمره یاران و دولت زمینه‌ساز قرار دهد. شناخت و معرفت نسبت به امام و شناساندن آن موعود الهی به جهانیان و الگوپذیری از ایشان در رأس وظایف منتظران است. امام صادق علیه السلام فرمود:

امام خود را بشناس که در آن زمان تو را باکی نیست که این امر [ظهور] جلو بیفتد یا عقب بماند. کسی که امامش را بشناسد و پیش از فرا رسیدن این امر از دنیا برود، مانند کسی است که در محضر او به شهادت رسیده باشد (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱: ۳۷۱)

امام خمینی علیه السلام بارها رسالت منتظران و تکلیف مردم و مسئولان را چنین خاطرنشان می‌کردند: ما منتظران مقدم مبارکش مکلف هستیم تا با تمام توان، کوشش کنیم تا قانون عدل الهی را در این کشور ولی عصر حاکم کنیم. انقلاب مردم ایران، نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان اسلام، به پرچمداری حضرت حجت علیه السلام است (امام خمینی ۱۳۸۶: ۴۷ و ۴۹).

....

تطبیق نظام جمهوری اسلامی ایران با روایات مبین نقش مردمان مشرق زمین نیستیم؛ هرچند به صورت قطعی هم نمی‌توانیم بگوییم نظام جمهوری اسلامی ایران همان دولت زمینه‌ساز اشاره شده در روایات نیست؛ بلکه فقط با کمک این روایات درصدد بیان نقش شیعیان مشرق زمین و برانگیختن این شور و حال و تلاش برای رسیدن به نقطه مطلوب هستیم تا به نوبه خود گامی در راه تحقق آن دولت کریمه برداشته باشیم (ر.ک: کارگر، ش ۲۳، ۱۳۸۶).

بنابراین، نظام اسلامی ایران می‌تواند با الگو قراردادن وجوه امکان پذیر الگوگیری ضمن تلاش برای توسعه و پیشرفت خود و نشان دادن نوعی الگو عملی خوب برای جهانیان، زمینه ساز تحقق آن دولت موعود باشد.

۴. راهکارها و چگونگی بهرمندی از الگوی آرمان شهر مهدوی در توسعه و پیشرفت عصر حاضر

۱-۴ طراحی راهبرد

راهبرد در ادبیات سیاسی اجتماعی به عنوان یک علم برای «ایجاد هماهنگی و همکاری بین همه طرح‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و نظامی در سطحی کلان» مورد گفت‌وگو و استفاده همه دولت‌هایی است که برای برنامه‌ریزی «هدفدار» و در عین حال «مستقل» برای مردم خود سعی دارند. دولت فعال با تدوین «راهبرد کلان» برای اداره و هدایت کشور برای دراز مدت و عبور از فراز و نشیب‌های احتمالی تلاش دارد. آینده‌نگری و ترسیم «نقطه مطلوب و مفروض» اولین گام در تدوین استراتژی است (شفیعی سروسستانی، ۱۳۸۱، ج ۲: ۹-۱۲). نقش انسان دین‌مدار در این استراتژی نقشی تعیین کننده است و مؤمن منتظر در دولت زمینه‌ساز، می‌تواند با نگاه به آینده‌ای روشن، بهترین استراتژی را داشته باشد.

۲-۴ شبیه سازی یا الگوبرداری تا حد ممکن

در فرهنگ شیعی در همه اموری که پیامبر ﷺ و ائمه علیهم السلام در آن‌ها ولایت داشته اند، ولی فقیه هم ولایت دارد؛ مگر در مواردی که از نظر شرعی استثنا شده باشد (خمینی، ۱۳۸۵: ۲). حضرت ولی عصر علیه السلام در این زمینه فرمود:

در غیبت کبرا به راویان حدیث رجوع کنید؛ زیرا آنان حجت من در میان مردم می‌باشند (صدوق، ۱۳۹۵، ج ۲: ۴۸۴).

بنابراین، نایبان عام که همان علما هستند در عصر غیبت کبرا رهبری جامعه اسلامی را عهده دار هستند. فارابی فیلسوف شیعی، رئیس مدینه فاضله را کسی می‌داند که با عالم عقول در ارتباط است و پیام آسمانی را برای بشر می‌آورد تا با سنت الهی جامعه را به فضیلت

برساند. از این رو، رئیس اول همان پیامبر است. در غیاب رئیس اول، رئیس ممائل که در عمده ویژگی‌ها مشابه و همانند رئیس اول است، ریاست مدینه فاضله را بر عهده می‌گیرد. در نهایت، در غیاب آنان، کسانی که با سنت رئیس اول آشنا هستند و به رؤسای افاضل شناخته می‌شوند، ریاست و رهبری جامعه را برعهده می‌گیرند. رؤسای افاضل در واقع همان شریعت شناسان یا فقها می‌باشند (فارابی، ۱۳۷۹: ۲۹۵).

از آنجا که دین اسلام آخرین دین الهی و دینی اجتماعی است و احکام آن تعطیل‌بردار نیست، شیعیان وظیفه دارند در هر فرصتی که توانستند احکام متعالی دین را به صورت حداکثری اجرا کنند. در این عصر تشکیل حکومت دینی با حاکمیت ولی فقیه نزدیک‌ترین حالت به دولت امام معصوم علیه السلام به شمار می‌رود (امام خمینی، ۱۳۸۵: ۱۱۰۹).

۳-۴. زمینه سازی برای تحقق دولت موعود

انتظار در فرهنگ شیعه نوعی عمل است و انسان را از حالت رکود خارج ساخته و تحرک و پویایی می‌بخشد. در روایات هم از انتظار پویا به عنوان افضل اعمال نام برده شده است (صدوق، ۱۳۹۵، ج ۲: ۶۴۴). انتظار حقیقی، شخص را به تلاش برای زمینه سازی و تحقق آن دولت کریمه وا می‌دارد. از نظر عقلی هم تحقق این آرمان شهر الهی به مقدمات و زمینه‌سازی نیاز دارد. بنابراین، دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با تلاش برای ایجاد دولتی زمینه ساز، خود نیز با اُفق بلندی که برایش ترسیم می‌شود، با برنامه و جدیت خاص این راه را طی کند.

۵. اجرایی کردن برنامه‌های دولت موعود در ابعاد مختلف تا حد امکان

تدوین راهبردی فعال و قرار گرفتن در جایگاه دولت زمینه ساز، سبب می‌شود این نظام به جز مواردی که به شاخصه‌های خاص امام علیه السلام مانند عصمت و علم لدنی، یا امداد غیبی خاصی نیاز دارد بهره گیرد. تنها تفاوت در حد تکامل و ابعاد توسعه است؛ یعنی تا حد نهایی نمی‌توان اما تا حدّ ممکن می‌توان پیش رفت (عبدیانی، ۱۳۸۷: ۱۶۹).

۵-۱ موارد قابل الگوگیری از آرمان شهر مهدوی

به نظر اندیشمندان، توسعه یا پیشرفت در معنای کلی، به تحول در چهار بخش توسعه اجتماعی؛ اقتصادی؛ سیاسی و فرهنگی اشاره دارد (ازکیا، ۱۳۷۷: ۱۸-۲۱) که آرمان شهر مهدوی حد اعلاهی هر یک را داراست؛ به گونه‌ای که رضایت و سعادت همگانی را به دنبال خواهد داشت (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۳۶: ۲۱۹).

برخی مواردی که در روایات ذکر شده و قابل الگوگیری است، عبارتند از:

- احیای حقیقی دین و برپا ساختن قوانین اسلامی در سطح جهانی؛ ایجاد جامعه‌ای اخلاق مدار و فضیلت محور؛ سیره مدیریتی صحیح و انتخاب کارگزاران شایسته؛ عمران و آبادانی در زمین؛ توسعه علمی و بسط دانش و فرهنگ؛ بازپس‌گیری ثروت‌های غصب شده؛ ایجاد امنیت روانی و اجتماعی؛ مبارزه با بدعت‌ها و انحرافات؛ ایجاد عدالت قضایی و اجرای حدود؛ برقراری عدالت و مساوات، به ویژه رسیدگی به مستضعفان و تلاش برای فقرزدایی؛ رونق ویژه در بخش کشاورزی؛ استفاده بهینه از ذخایر زیر زمینی و معادن؛ ایجاد روحیه قناعت و اصلاح الگوی مصرف؛ افزایش توان نظامی و دفاعی؛ توجه به بخش بهداشت و درمان؛ قانون مندی؛ تغییر سبک زندگی.

۵-۲ تبیین برخی وجوه الگویی قابل اجرا و راهکارهای عملیاتی کردن آنها

۵-۲-۱ ایجاد تحول عمیق دینی و اخلاقی: توسعه در اسلام بر باطن افراد و تغییر و دگرگونی روحی - اخلاقی مبتنی است. چنین میثاقی در مفاد بیعت مردم با حضرت مهدی علیه السلام کاملاً پیداست. حضرت علی علیه السلام فرمود:

قائم ما از یارانش بیعت می‌گیرد که ... مسلمانی را دشنام ندهند؛ ... حریمی را هتک نکنند؛ به خانه‌ای هجوم نبرند؛ کسی را به ناحق نزنند؛ طلا و نقره ذخیره نکنند؛ ... مال یتیمان را نخورند؛ ... لباس فاخر و حریر نپوشند؛ مسجدی را خراب نکنند و راهی را نبندند (ابن طاووس، ۱۴۱۶، الف: ۲۹۴).

اساساً سیاست اسلامی، اصلاح جامعه و زمینه‌سازی سعادت اخلاقی است. امام صادق علیه السلام

نیز دین داری و اخلاق مداری را از وظایف یک منتظر حقیقی شمرده و می‌فرماید:

کسی که دوست دارد از یاران قائم باشد، باید منتظر ظهور باشد و در همان حال از گناهان اجتناب ورزیده، و خود را به اخلاق نیکو آراسته کند (نعمانی، ۱۳۹۷: ۲۰۰).

بنابراین، در جامعه امروزی نیز با توجه ویژه به دین مداری و اخلاق محوری باید تلاش شود دیانت و تعهد در جامعه فراگیر شود. برای این کار چند اقدام ضروری به نظر می‌رسد:

- تقویت بنیان خانواده (فراهم ساختن ازدواج صحیح - تربیت اسلامی فرزندان - تعامل شایسته زن و شوهر)؛

- مسجد محور بودن برنامه ریزی‌های خرد و کلان کشور و حاکمیت روح نماز بر جامعه؛
- تغییر در سبک تعلیم و تعلم، و تربیت استادان دین محور و تدوین کتاب‌های مورد نیاز برای مراکز علمی، به ویژه پیش دبستانی و دبستان که بر اساس برنامه بلند مدت باید پیش برود؛

- ارائه آموزش‌های فضیلت محور از سوی رسانه‌های جمعی به ویژه صدا و سیما، و تولید محصولات رسانه‌ای با این جهت؛

- تولید نرم افزارها و بازی‌های رایانه‌ای متعدد با سلاقی مختلف و توجه به نشاط و سرگرمی کودکان و نوجوانان و جوانان؛

- توجه ویژه به دختران و زنان به عنوان مادران امروزی و نسل آتیه‌ساز؛

- مبارزه جدی با مفاسد و رذائل در سطح جامعه و فضای مجازی و تبیین فرهنگ تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها؛

- احیای فرهنگ قرآنی امر به معروف و نهی از منکر و اجرایی شدن طرح حجاب و عفاف در جامعه، به ویژه در میان کارمندان دولتی و فضای رسانه؛
- مبارزه با بدعت‌ها و انحرافات و خرافات.

۲-۲-۵. ایجاد تحول علمی و فرهنگی: رشد علم و آگاهی در جامعه ایجاد تغییر و تحول

در فرهنگ را سبب خواهد شد. این جهش علمی در عصر ظهور فوق العاده خواهد بود.

امام باقر علیه السلام فرمود:

هنگامی که قائم ما قیام کند، خداوند دست محبتش را بر سر بندگان می‌گذارد و عقول آن‌ها را با آن کامل و افکارشان را پرورش داده و تکمیل می‌کند (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۵۲: ۳۳۶ و ۳۲۸).

و همچنین در این زمینه امام صادق علیه السلام فرمود:

دانش، ۲۷ حرف است. تمام آنچه پیامبران الهی برای مردم آورده‌اند، دو حرف بیش نبوده است و مردم تاکنون جز آن دو حرف را نشناخته‌اند؛ ولی هنگامی که قائم ما قیام کند، ۲۵ حرف دیگر را آشکار می‌کند. (همان: ۳۳۶).

پس باید علوم اسلامی و ارزشی در جامعه مطرح شود تا تغییر در ماهیت جامعه را موجب گردد. از آنجا که اسلام به تحصیل علم تاکید دارد و از طرفی هم شدت ارتباطات با سرعت گرفتن امکانات در فضای مجازی و با ورود تکنولوژی‌های جدید به کشور غیر قابل انکار است؛ پالایش این علوم امری ضروری به نظر می‌رسد. بدین لحاظ لازم است اول، «جنبش نرم افزاری و علمی» که چندین سال است شتاب خوبی به خود گرفته است؛ با شتابی چند برابر و مجهز به پیشرفت‌های امروزی به حرکت خود تداوم دهد. دوم، این علوم وارداتی و اطلاعات به دست آمده به صورت دقیق و منظم و طبقه بندی شده در اختیار اهل علم و تحقیق و در صورت نیاز در دسترس عموم قرار گیرد.

سوم، علم باید برای بهره‌گیری از آن اخذ شود (همان، ج ۱: ۲۲۴).

پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله به درگاه حضرت حق عرضه می‌دارد:

خدایا! از علمی که نفعی برایم ندارد به تو پناه می‌برم. (همان، ج ۸۳: ۱۸).

و از تحصیل علم بی‌هدف و مدرک محور و بدون کاربرد و نیاز جامعه اجتناب شود. چهارم، بومی و اسلامی کردن علوم و دانش‌ها است. البته چندین سال است که بحث «اسلامی سازی علوم و دانشگاه‌ها» مطرح است؛ اما متأسفانه عملکرد مطلوبی دیده نشده است. اگر این امر حیاتی به موقع و صحیح انجام نشود، خطر غلتیدن در مسیر توسعه غربی بیش‌تر خواهد شد. بدین جهت بود که رهبر فرزانه و خبیر نظام بحث تدوین «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» را مطرح کردند.

۳-۲-۵ تحول در نظام اقتصادی و سرمایه‌گذاری کشور: آیات ۳ و ۴ سوره قریش،

یکی از مهم‌ترین عوامل اطاعت از یک حکومت مشروع را تأمین معیشت و ساماندهی اقتصادی آن‌ها معرفی می‌کند. ضعف در مدیریت اقتصادی با فرهنگ و عقاید جامعه ارتباط مستقیم دارد. پیامبر اسلام ﷺ فرمود:

شدت فشار احتیاج و تنگدستی امکان دارد پایه ایمان اشخاص کم طاقت را متزلزل نموده و به کفر منجر شود (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲: ۳۰۷).

دشمنان نظام هم با توجه به حساسیت مسائل اقتصادی، از اهرم «تحریم اقتصادی» استفاده کرده‌اند. بدین جهت نظام می‌تواند با الگوگیری از نظام اقتصادی دولت کریمه ضمن برطرف کردن نیازهای خویش، در مقابل این فشارها نیز مقاومت کند. تحول در نظم اقتصادی در اصلاح چند امر می‌تواند خلاصه نمود:

اقتصاد اسلامی و سالم: میان اقتصاد اسلامی و اعتدال، ارتباط وجود دارد (طریحی، ۱۳۷۵، ج ۳: ۱۲۸). در برخی از روایات به جای اقتصاد، تقدیر در معیشت به کار رفته است. امام صادق علیه السلام فرمود:

اصلاح امور مردم جز به وسیله سه چیز تحقق نمی‌یابد؛ تفقه در دین، صبر و تحمل مشکلات و حسن تقدیر در معیشت (همان، ج ۵: ۸۷).

در اقتصاد دینی و غیرسکولار بین فعالیت‌های اقتصادی و تعالی معنوی و تقرب انسان، ارتباط حقیقی برقرار خواهد شد. در آیه ۹۶ سوره اعراف می‌خوانیم:

اگر مردمی که در شهرها و آبادی‌ها زندگی دارند، ایمان بیاورند و تقوا پیشه کنند، درهای برکات آسمان و زمین را بر آن‌ها می‌گشاییم.

آیه ۵۲ سوره هود رابطه مستقیمی بین بارندگی و معنویت و استغفار بیان می‌فرماید. پس نظام اسلامی اگر خواهان توسعه اقتصادی است، باید طرح‌های معنوی را در جامعه توسعه دهد (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۵: ۳۳۶).

ایمان و تقوا نه تنها سبب نزول برکات می‌شود، بلکه باعث می‌گردد آنچه در اختیار انسان قرار گرفته، در مصارف مورد نیاز به کار گرفته شود. امروزه بخش بسیار مهمی از نیروهای انسانی و منابع اقتصادی در مسیر مسابقه تسلیحاتی و ساختن سلاح‌های نابود کننده صرف

می‌شود. این‌ها مواهبی فاقد هر گونه برکت هستند و نه تنها نتیجه‌ای نخواهند داشت؛ ویرانی هم به بار می‌آورند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۶: ۲۶۶).

روحیه استغنا: آنچه از روایات استفاده می‌شود در عصر ظهور مردم دارای روحیه بی‌نیازی می‌باشند که این روحیه به جهت رویکرد درونی آنهاست و در واقع پیش از آن‌که مردم از بیرون، صاحب مال فراوان شوند و بی‌نیاز گردند، از درون، بی‌نیازی در آن‌ها به وجود می‌آید و به آن‌چه خداوند از فضل خویش به آن‌ها عطا کرده، راضی و خشنود می‌گردند. بنابراین، به اموال دیگران چشمداشتی ندارند.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این زمینه می‌فرماید:

خداوند دل‌های امت محمد صلی الله علیه و آله را از بی‌نیازی پر می‌کند و عدالت مهدوی همه آن‌ها را در برمی‌گیرد، به گونه‌ای که حضرت مهدی عج امر می‌کند تا ندا دهنده‌ای اعلام کند: چه کسی نیازمند مال است؟ پس کسی در میان مردم برنخیزد، مگر یک نفر! پس امام [به او] می‌فرماید: نزد خزانه‌دار برو و به او بگو: مهدی عج به تو فرمان می‌دهد که به من مالی بدهی. پس خزانه‌دار به او می‌گوید: جامه‌ات را بیاور؛ تا این‌که وسط جامه‌اش را پر می‌کند و چون آن را بر دوش می‌کشد، پشیمان می‌شود و می‌گوید: چرا در میان امت محمد صلی الله علیه و آله من از همه حریص‌تر باشم...؟! پس مال را بر می‌گرداند، ولی از او قبول نمی‌شود و به او گفته می‌شود: ما آن‌چه عطا کردیم باز پس نمی‌گیریم (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۵۱: ۹۲).

این در حالی صورت می‌گیرد که پیش از ظهور، روحیه آزمندی و زیاده‌طلبی، عامل مؤثری در رقابت‌های غلط و انباشتن اموال و انفاق نکردن آنها به نیازمندان بوده است.

بهره‌گیری از تمامی قابلیت‌ها و امتیازات (بهره‌وری از منابع طبیعی): استفاده نکردن صحیح و به جا از مواهب الهی یکی از مشکلات بخش اقتصاد است. نه از تمام ظرفیت خاک استفاده می‌شود و نه از آب به درستی در راه احیای زمین بهره‌برداری می‌گردد. از جمله امدادهای الهی که در عصر طلایی ظهور، نزول باران‌های مفید و ثمربخش است (همان، ج ۵۲: ۳۰۴).

آب عامل مهمی برای پیشرفت اقتصادی، به ویژه کشاورزی است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

آسمان باران بر سر آنان فرو ریزد و زمین هیچ گیاهی را نگاه نداشته، مگر این که آن را می‌رویاند (همان، ج ۵۱: ۷۸).

بدیهی است استفاده از این برکات و امکانات بدون مدیریت از سوی دولت کریمه و استفاده از توانایی‌های مردم به نتیجه نخواهد رسید. یکی از اقدامات دیگر حضرت، دستور به حفر آبراه‌ها و نهرهاست.
 امام باقر علیه السلام فرمود:

آن حضرت دستور می‌دهد که از پشت حرم امام حسین علیه السلام نهری حفر کنند تا کربلا را به نجف متصل کند. آن‌گاه پل‌هایی روی آن و آسیاب‌هایی در کنار آن نهر می‌سازند (طوسی، ۱۴۱۱: ۴۶۹).

برگرداندن ثروت‌ها و اموال غصب شده: مهدی علیه السلام حق هر حقداری را بگیرد و به او دهد؛ حتی اگر حق کسی زیر دندان دیگری باشد، از زیر دندان متجاوز بیرون کشد و به صاحب حق بازگرداند.
 پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

هنگامی که قائم ما قیام کند، قطایع^۱ از بین می‌رود؛ به طوری که دیگر قطایعی نخواهد بود (حر عاملی، ۱۴۲۵، ج ۵: ۱۴۴).
 امام باقر علیه السلام فرمود:

چون قائم قیام کند و وارد کوفه شود... زمین‌های مصادره شده را به صاحبانش باز می‌گرداند (یزدی، ۱۴۲۲، ج ۲: ۲۵۳) و دیگر هیچ کس حق تعدی به حقوق دیگران را نخواهد داشت: **فَلَا يَظْلِمُ أَحَدٌ أَحَدًا** (خزاز، ۱۴۰۱: ۲۷۵).

توزیع عادلانه منابع و درآمدها و ریشه‌کن کردن فقر: انباشته شدن ثروت در نزد گروهی خاص از مهم‌ترین عوامل اقتصاد بیمار در جوامع بشری است. یکی از کارکردهای اساسی دولت مهدوی تقسیم مساوی منابع و درآمدها و ایجاد عدالت اقتصادی و قسط است؛ «يَمْلَأُ

۱. قطایع، زمین‌هایی از اراضی خراجی است که از راه امتیاز دادن، به نزدیکان حکام و سلاطین، داده می‌شود و این‌گونه بذل و بخشش‌های خودسرانه، موجب تشکیل طبقه ممتاز در جامعه می‌شود. (طریحی، ۱۳۷۵، ج ۴: ۳۸۱)

الأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطًا» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱: ۳۳۸). واژه قسط، بیش‌تر در امر اقتصادی و توزیع اموال بر اساس عدالت اجتماعی بین افراد به کار می‌رود. امام باقر علیه السلام فرمود:
چون مهدی ما اهل بیت قیام کند، مال را به طور مساوی تقسیم و عدالت را در میان رعیت اجرا می‌کند (نعمانی، ۱۳۹۷: ۲۳۷).

همچنین فرمود:

امام مهدی علیه السلام... به مساوات بین مردم عمل می‌نماید تا این‌که مردم چنان بی‌نیاز می‌شوند که هیچ نیازمندی به زکات پیدا نمی‌شود (یزدی، ۱۴۲۲، ج ۲: ۲۵۳).

پیشرفت فنون و برنامه ریزی: پیشرفت و رشد تولید و سرمایه در آن دوران با هیچ دوره دیگر همانند نیست. نقش برنامه‌ریزی صحیح و تأثیر آن بر رونق و پیشرفت امور جامعه بسیار مهم است. امام علی علیه السلام فرمود:

با تدبیر و برنامه‌ریزی خوب، دیگر فقری نخواهد ماند (تمیمی، ۱۴۱۰: ۷۹۴).

بهره‌برداری از معادن و منابع زیرزمینی: بسیاری از ثروت‌ها و مواد لازم برای زندگی، از معادن به دست می‌آید. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

خداوند برای قائم علیه السلام گنج‌ها و معادن زمین را آشکار می‌سازد (صدوق، ۱۳۹۶، ج ۲: ۳۹۴).

نیز امام علی علیه السلام فرمود:

زمین آنچه را در اعماق خویش دارد برای وی بیرون دهد و همه امکانات و برکات خویش را در اختیار او می‌گذارد (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۳۰: ۵۱).

با تلاش برای کشف معادن تازه و با بهره‌برداری برنامه‌ریزی شده و با پرهیز از خام‌فروشی می‌توان تحوّل عظیم در اقتصاد به وجود آورد.

احیای حقوق عمومی: از جمله اقدامات و برنامه‌های اقتصادی حکومت حضرت مهدی علیه السلام که نقش مؤثری بر ایجاد رفاه و آسایش اقتصادی و خشکاندن ریشه‌های فقر و محرومیت در کل جهان دارد؛ اخذ مالیات اسلامی و توزیع عادلانه آن، در بین افراد مستمند، بیمار و مستحق خواهد بود. امام باقر علیه السلام فرمود:

وقتی که افرادی زکات خویش را آوردند کسی که آن‌ها را بپذیرد پیدا نمی‌شود

(همان، ج ۵۲: ۳۹۰).

به طور خلاصه براساس روایات، عملیاتی کردن وجوه الگویی توسعه اقتصادی در نظام مهدوی را می‌توان در چند بخش شمرد:

- توجه به ثروت‌های خدادادی و مدیریت آن‌ها؛ تلاش برای توسعه و تولید بویژه در بخش کشاورزی؛ بهینه سازی استفاده از ذخایر زیرزمینی و معادن و تلاش برای کشف موارد دیگر؛ توسعه کشاورزی و تولید علم و متخصص در بخش کشاورزی و معادن و...؛ مدیریت استفاده بهینه از آب؛ نحوه مدیریت فعالیت‌های اقتصادی؛ تلاش برای نهادینه کردن و محقق ساختن پرداخت حقوق عمومی، مانند زکات؛ استفاده از تولیدات داخلی و تقویت روحیه خودباوری؛ تلاش برای افزایش بهره‌وری از منابع، مانند پرهیز از خام‌فروشی و استفاده از صنایع تبدیلی؛ توزیع عادلانه منابع و درآمدها؛ ایجاد تعاون و همکاری برای فعالیت‌های اقتصادی؛ استفاده از متخصصین متعهد و تکنولوژی‌های کارآمد؛ پرهیز از اعطای امتیازهای ویژه و برگرداندن اموال غصبی به بیت‌المال؛ تغییر سبک زندگی اقتصادی؛ ایجاد روحیه قناعت و اصلاح الگوی مصرف؛ تغییر در سبک زندگی و پرهیز از تجمل‌گرایی و اسراف؛ کمک به نیازمندان و ریشه کن کردن فقر؛ آموزش اقتصاد سالم و اسلامی در جامعه.

۴-۲-۵. تحول در سیستم اداری و مدیریتی کشور: هر جنبش و انقلابی، به یاران و همراهانی نیاز دارد. از این رو در روایات، ترکیب دولت حضرت مهدی علیه السلام را از پیامبران علیهم السلام، جانشینان آنان، تقوا پیشگان و صالحان روزگار معرفی می‌کند که حتی برخی برای همراهی در دولت موعود رجعت خواهند کرد، مانند حضرت عیسی علیه السلام، اصحاب کهف، مالک اشتر و سلمان فارسی (رجالی تهرانی، ب، ۱۳۸۹: ۲۱۶)؛ یعنی بدون یاور این حرکت میسر نیست. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

مردان الاهی با مهدی علیه السلام همراه هستند؛ مردانی که به دعوت او پاسخ گفته‌اند و او را یاری می‌کنند. آنان وزیران و دولتمردان اویند که بار سنگین مسئولیت‌های حکومت را بر دوش دارند (صدرالدین، ۱۳۸۳، ج ۱: ۵۶۱؛ یزدی، ۱۴۲۲، ج ۲: ۱۴۴).

حضرت مهدی علیه السلام برچیده شدن دولت جور و برکناری کارگزاران ناشایست و جایگزینی صالحان را در اولویت کار خود دارد. امام باقر علیه السلام فرمود:

چون قائم ما ظهور کند دولت باطل از میان می‌رود (یزدی، ۱۴۲۲، ج ۱: ۷۲).

حضرت علی علیه السلام می‌فرماید:

حکمرانان و کارگزاران ستم پیشه را عزل می‌کند و زمین را از هر انسان نیرنگ باز و فریبکار پاک می‌سازد (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۵۱: ۱۲۰).

امام حسن عسکری علیه السلام فرمود:

دشمنان مانع انتشار این اخبار متواتر شدند که همانا نابودی پادشاهان ستمگر و ظالم به دست قائم ما است (حرعاملی، ۱۴۲۵، ج ۵: ۱۹۷).

لازمه تحول در سیستم مدیریتی دارای اصولی است که یکی از اصول اصل قانونمندی است. در حکومت مهدوی علیه السلام مبنای قوانین، احکام الهی آسمانی است. هرچند چنین قوانینی در عصر نبوی و علوی نیز وجود داشته است؛ به دلیل موانع و مشکلاتی که افراد ناصالح ایجاد می‌کردند، امکان تحقق همه قوانین اسلامی در جامعه میسر نبود. از این رو حکومت عدل مهدوی همه قوانین تعطیل شده را دوباره اجرا و حتی برخی از قوانین اجرا نشده را که جدید جلوه می‌کنند، زنده خواهد کرد (حکیمی، ۱۳۸۱: ۱۷۵-۱۸۴).

برخی از راهکارهای تحول در سیستم مدیریتی عبارتند از:

- پرورش نیروهای مستعد با برنامه ریزی برای آموزش و پرورش و آموزش عالی (تخصّص و تعهد)؛

- مبارزه با فساد اداری و اخلاقی و جلوگیری از ریخت و پاش و بخشش‌های نابرابر؛ و نظارت دقیق و فراگیر بر این امور؛ ایجاد وحدت و همدلی.

۵-۲-۵ تحول در سیستم امنیتی و قضایی کشور: هدف قیام حضرت مهدی علیه السلام برقراری عدل و داد در جهان است. تعبیر «يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطًا» گویای مهم‌ترین ویژگی حکومت آن حضرت است. در روایات آمده است که عدالت و مساوات آن حضرت به گونه‌ای خواهد بود که نیاز همه نیازمندان برطرف شده و افراد مستحق برای پرداخت صدقات یافت

نخواهند شد (یزدی، ۱۴۲۲، ج ۲: ۲۵۳). نظام قضایی موظف است ضمن این که خود عدالت و داد را برقرار می‌سازد، با برخورد قاطع و عادلانه مانع وقوع ظلم و تعدی به حقوق دیگران شود و دیگر کسی به کسی ظلم نکند (خزاز، ۱۴۰۱: ۲۷۵).

برخی اصول لازمه در تحول سیستم امنیتی و قضایی عبارتند از:

الف. عدالت اجتماعی و مساوات: حضرت علی علیه السلام فرمود: در زمان دولت مهدی علیه السلام خواهید دید که سیره عادلانه چگونه خواهد بود (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۵۱: ۱۳۰). عدالت اجتماعی به معنای تعادل و توازن در کلیه جریان‌های اقتصادی جامعه است و نظام تولید و توزیع مصرف را در بر می‌گیرد. رعایت قاطع اصل عدالت و مساوات موجب تعدیل ثروت‌ها و برابری در توزیع کالاها و مواد مورد نیاز همه مردم است.

امنیت روانی و اجتماعی: امنیت و آرامش از نعمت‌های بزرگ الهی و بستری برای تکامل مادی و معنوی جامعه انسانی و رشد اقتصادی است. امام صادق علیه السلام فرمود:

سه چیز است که همه مردمان بدان محتاجند: امنیت، عدالت و فراوانی (همان، ج ۷۵: ۲۳۴). وجود نازنین ائمه اطهار علیهم السلام و امام عصر علیه السلام هم مایه امنیت و آمان اهل زمین شمرده شده است (صدوق، ۱۳۹۵، ج ۲: ۴۸۵). قرآن کریم امنیت در دولت موعود را یکی از وعده‌های حتمی الهی می‌شمارد (نور: ۵۵) امام صادق علیه السلام فرمود:

وقتی قائم قیام کند، حکومتش را بر اساس عدالت برقرار می‌سازد و ظلم و جور را بر می‌چیند، و جاده‌ها در پرتو وجودش امن و آمان می‌شود (حرعاملی، ۱۴۲۵، ج ۵: ۱۸۰).

در عصر ظهور، به قدری امنیت و آرامش عمومی در جامعه حاکم می‌شود که به فرموده حضرت علی علیه السلام در آن زمان حتی حیوانات درنده و چارپایان با یکدیگر در صلح و صفا به سر می‌برند (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲: ۶۲۶). البته تقویت بنیه نظامی و استیلا بر قلمرو جامعه اسلامی و آمادگی برای مقابله با توطئه چینی و دسیسه‌های دشمنان نیز در جهت ایجاد امنیت امری ضروری است.

۶-۲-۵. ایجاد وحدت و تعامل در بخش‌های درونی و خارجی (با ادیان دیگر): درباره

امام عصر علیه السلام آمده است: او کسی است که وحدت کلمه را ایجاد می‌کند و نعمت را کامل می‌سازد (یزدی، ۱۴۲۲، ج ۱: ۱۶۸). بر اساس این روایت در طول انقلاب و بعد از آن نیز همه انسان‌ها از تفرقه، جدایی، اختلاف و چندگانگی به دور خواهند بود (کارگر، ۱۳۸۶: ۸۳ - ۱۲۲). این همدلی و اتحاد کم نظیر در همه امور، حتی در اعتقادات و باورها به وجود خواهد آمد. امام صادق علیه السلام فرمود:

به خدا قسم! در آن روز اختلافات میان ملت‌ها و دین‌ها رفع می‌شود. (حلی، ۱۴۲۱: ۴۳۶)؛ کینه‌ها و دشمنی از قلوب بندگان می‌رود و درندگان و چهارپایان در صلح [با هم] زندگی می‌کنند (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲: ۶۲۶).

براساس روایاتی که بقای اهل کتاب را در دولت کریمه بیان می‌کنند، باز هم با اخذ جزیه، حقوق همگان محترم بوده و با تعامل و رأفت در کنار هم زندگی خواهند کرد. حتی امام برای ایجاد تعامل و همدلی بیش‌تر، انجام دادن واجب را بر مستحب مقدم می‌کند و می‌فرماید: کسانی که حج یا مناسک مستحب به‌جامی آورند، یا حجر الاسود را استلام می‌کنند و یا طواف مستحبی انجام می‌دهند، آن را به کسانی که حج واجب دارند واگذار کنند (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۴: ۴۲۷).

امام صادق علیه السلام فرمود:

مهدی علیه السلام میان افراد صلح و مودت ایجاد می‌کند و آشفتگی‌ها و پراکندگی‌ها و تفرقه‌ها را برطرف می‌سازد (همان، ج ۱: ۳۱۳).

نتیجه‌گیری

نیاز به الگویی شایسته و کامل یکی از بدیهیاتی است که هیچ کس نمی‌تواند آن را انکار کند. البته روشن است که هر الگوی ادعایی نمی‌تواند مورد اقتدا و تأسی قرار گیرد. بدین جهت در آشفتنه بازاری که هر گروه و مکتبی ادعای معرفی بهترین اسوه و الگو را برای جهانیان دارد، رسیدن به این غرض کاری دشوار می‌نماید. با سیری اجمالی در تاریخ گذشته و معاصر می‌بینیم که حتی شاخص‌ترین این اسوه‌های ادعایی مانند دموکراسی، لیبرالیسم، کمونیسم و اومانیزم نه تنها نتوانسته‌اند به مقصد برسند، بلکه مانند کمونیسم به افول دچار

شده‌اند، یا مانند لیبرالیسم در سرآشویی سقوط قرار دارند. در این میان تشیع به عنوان مکتبی پویا و بافرجام، با اندیشه ناب مهدویت تنها مکتبی است که رو به تعالی و رشد است و برای کمال و سعادت انسان‌ها برنامه جامع و روشنی دارد. بدین جهت معرفی شایسته و بایسته آن می‌تواند جوابگوی بسیاری از سؤالات و نیازهای فطری و ظاهری بشر باشد. بهترین شیوه برای معرفی آن، اجرایی کردن بخش‌هایی از آن با توجه به شرایط موجود است. بی شک بدون حضور دوازدهمین امام معصوم شیعه این امر به صورت کامل محقق نخواهد شد.

به نظر برخی از آن‌جا که آرمان شهر مهدوی هنوز اتفاق نیفتاده و امری مجهول است، نمی‌تواند الگو باشد. اما آن‌ها غافل از این مطلبند که اولاً، لازم نیست الگو در گذشته اتفاق افتاده باشد تا بتوان از آن الگوگیری کرد؛ ثانیاً، در مورد دولت کریمه مهدوی روایات یقینی و متعددی وجود دارد که با جمع‌آوری آن‌ها می‌توان چشم اندازی قابل اجرا از آن ترسیم کرد و بخش‌هایی را که با شرایط فعلی مقذور است، اجرا کرد. البته شیعه ادعا ندارد که تمام وجوه و ابعاد این دولت موعود در روایات تبیین شده است؛ اما فقدان این موارد مانع الگو برداری از آن نمی‌شود.

با توجه به احساس نیاز نظام به تدوین یک الگوی ارزشی و بومی که رهبر فرزانه انقلاب آن را «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» نامیدند، سبب شد در این نوشتار امکان الگوگیری از آموزه مهدویت مورد بررسی قرار گیرد. در این مجال سعی گردید ابتدا ضرورت الگوگیری و اهمیت رعایت ارزش‌ها و موازین در الگو برداری روشن شود. سپس ضمن تاکید به امکان الگوگیری از این دولت موعود، با بیان ده مورد به ضرورت الگوگیری از این آرمان شهر پرداخته شود. آموزه اعتقادی امامت و استلزامات سیاسی آن، هویت بخشی مهدویت به زندگی سیاسی- اجتماعی شیعه، بحران ایدئولوژی‌های بشری در جهان امروز و احیای اسلام‌گرایی، ضرورت‌های زندگی سیاسی امروز و نیاز به آینده نگری، بحران عدالت در جهان معاصر و توجه به منجی گرایی در جهان امروز، جهانی شدن و چشم انداز فرج، گرایش به معنویت و کرامت انسانی در جامعه، حتمی و جهان‌شمول بودن دولت کریمه مهدوی، بی بدیل و نیک فرجام بودن حکومت امام عصر^{علیه السلام} نقش ایرانیان در تحقق دولت کریمه از جمله علل

ضرورت الگوگیری از این اندیشه ناب معرفی گردید.

روشن است که می‌بایست ساز و کاری برای چگونگی الگوبرداری از وجوه ممکن تبیین شود. نگارنده با معرفی سه روش به این امر می‌پردازد. این روش‌ها عبارتند از: طراحی استراتژی یا راهبرد؛ شبیه‌سازی یا الگوبرداری تا حد ممکن؛ زمینه‌سازی برای تحقق دولت موعود. در ادامه برای اجرایی ساختن این وجوه الگویی، در دو بخش مطالب ارائه گردید. ابتدا به برخی از عناوین شاخص موارد قابل الگوگیری از آرمان شهر مهدوی پرداخته شد. در بخش دوم نیز تبیین برخی وجوه الگویی قابل اجرا و راهکارهای عملیاتی کردن آن‌ها بیان شد. در این مجال ۶ راهکار پیشنهاد گردید که عبارتند از: ایجاد تحول عمیق دینی و اخلاقی؛ ایجاد تحول علمی و فرهنگی؛ تحول در نظام اقتصادی و سرمایه‌گذاری کشور؛ تحول در سیستم اداری و مدیریتی کشور؛ تحول در سیستم امنیتی و قضایی کشور؛ ایجاد وحدت و تعامل در بخش‌های درونی و خارجی (با ادیان دیگر).

امید است با تدوین نهایی این الگو بتوان گامی عملی برای معرفی دولت الگو به جامعه جهانی برداشت و بعد از آن نیز برای زمینه‌سازی تحقق آن دولت موعود گامی بلندتر پیمود.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. ابن طاووس، علی بن موسی، الف (۱۴۱۶ق) *التشريف بالمنن في التعريف بالفتن*، قم، بی جا.
۲. _____ (۱۴۱۶ق). *الملاحم و الفتن*. جلد، قم، مؤسسه صاحب الامر علیه السلام، قم.
۳. اربلی، علی بن عیسی (۱۳۸۱). *كشف الغمة في معرفة الأئمة*، تبریز، بنی هاشمی.
۴. ازکیا، مصطفی (۱۳۷۷). *جامعه شناسی توسعه*، تهران، موسسه نشر علم.
۵. بهروزی لک، غلامرضا (۱۳۸۴). *درآمدی بر مسایل سیاسی دکترین مهدویت*، فصلنامه *انتظار موعود*، قم، مرکز تخصصی مهدویت، شماره ۱۶.
۶. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد (۱۴۱۰ق). *غرر الحکم و درر الکلم*، قم، دارالکتاب الاسلامی.
۷. جعفری، محمدصابر (۱۳۸۱). *مهدی انکاری و انتظار ستیزی*، فصل نامه *انتظار موعود*، قم، مرکز تخصصی مهدویت، شماره ۵.
۸. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۲۵ق). *إثبات الهداة بالانصوص والمعجزات*، بیروت، اعلمی.
۹. حکیمی، محمد (۱۳۸۱). *عصر زندگی*، قم، بوستان کتاب.
۱۰. حلی، حسن بن سلیمان، (۱۴۲۱ق). *مختصر البصائر*، قم، مؤسسه النشر الاسلامی.
۱۱. حمیری، عبد الله بن جعفر (۱۴۱۳ق). *قرب الإسناد*، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام.
۱۲. خامنه‌ای سیدعلی (۱۳۹۲). *الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت*، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی.
۱۳. خزاز رازی، علی بن محمد، (۱۴۰۱ق). *کفایة الأثر فی النصّ علی الأئمة الإثنی عشر*، قم، بیدار.
۱۴. خمینی روح الله (۱۳۸۶). *کلمات قصار بندها و حکمتها*، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.
۱۵. _____ (۱۳۸۵). *ولایت فقیه*، تهران مؤسسه تنظیم نشر آثار امام.
۱۶. دارمستر، جیمز، (بی تا) *مهدی از صدر اسلام تا قرن سیزده هجری*، ترجمه محسن جهان سوز، تهران، بی تا.
۱۷. دیلمی حسن بن محمد (بی تا) *ارشاد القلوب*، بیروت، مؤسسه اعلمی.
۱۸. رجالی تهرانی علیرضا، الف (۱۳۸۹). *بررسی و نقد نظرات پروفیسور هانری گربین درباره مهدویت*، فصلنامه *انتظار موعود*، قم، مرکز تخصصی مهدویت، شماره ۳۲.
۱۹. _____ ب (۱۳۸۹). *یکصد پرسش و پاسخ پیرامون امام زمان علیه السلام*، قم، نبوغ.
۲۰. شفیعی سروستانی اسماعیل (۱۳۸۱). *درآمدی بر استراتژی انتظار*، تهران نشر موعود.
۲۱. صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۲). *شرح أصول الکافی* (صدرا)، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
۲۲. صدوق، محمد بن علی (۱۳۷۶)، *الأمالی*، تهران، کتابچی.
۲۳. _____ (۱۳۶۳)، *الخصال*، مصحح علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین.
۲۴. _____ (۱۳۹۵ق)، *کمال الدین و تمام النعمه*، مصحح: علی اکبر غفاری، تهران، اسلامیه.
۲۵. طباطبایی، سید محمدحسین (۱۳۷۴). *المیزان فی تفسیر القرآن*، ترجمه موسوی همدانی، قم، اشارات جامعه مدرسین.
۲۶. طبرسی، احمد بن علی (۱۴۰۳ق). *الإحتجاج علی أهل اللجاج*، مشهد، نشر مرتضی.

۲۷. طبری، محمد بن جریر بن رستم (۱۴۱۳ق). *دلائل الإمامة*، قم، بعثت.
۲۸. طریحی، فخر الدین بن محمد (۱۳۷۵). *مجمع البحرین*، تهران، مرتضوی.
۲۹. طوسی، محمد بن حسن (۱۴۱۱ق). *الغیبة*، قم، دارالمعارف اسلامیة.
۳۰. عبدیانی نرجس (۱۳۸۷). *ظرفیت الگودهی مدینه فاضله مهدوی در توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران*، قم دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام، پایان نامه کارشناسی ارشد.
۳۱. عرفان امیرمحسن (۱۳۸۹). *دولت خدا*، تهران، آینده سازان.
۳۲. علم الهدی سید مرتضی (۱۴۱۰ق). *الشافعی فی الامامة*، تهران، مؤسسه الصادق.
۳۳. فارابی، ابونصر محمد (۱۳۷۹). *رساله الملله*، فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۱۲.
۳۴. قائمی مقدم، محمد رضا، (۱۳۸۲)، *روش الگویی در تربیت اسلامی*، مجله معرفت، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، شماره ۶۹.
۳۵. قرائتی محسن (۱۳۸۳). *تفسیر نور*، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
۳۶. قطب الدین راوندی، سعید بن هبة الله (۱۴۰۹ق). *الخرائج و الجرائح*، قم، مؤسسه امام مهدی علیه السلام.
۳۷. قمی، شیخ عباس (۱۳۹۱). *مفاتیح الجنان*، مصحح: حسن تفکری، قم، پیام مقدس.
۳۸. کارگر، رحیم (۱۳۸۶). *بسیج و کنش جمعی در انقلاب جهانی مهدوی*، فصلنامه انتظار موعود، قم، مرکز تخصصی مهدویت، شماره ۲۳.
۳۹. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق). *الکافی*، تهران، الإسلامیه.
۴۰. مازندرانی، محمد صالح بن احمد (۱۳۸۲). *شرح اصول کافی*، تهران، المکتبه الاسلامیه.
۴۱. مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳ق). *بحار الأنوار*، بیروت، داراحیاء التراث العربی.
۴۲. مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳ق). *الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد*، قم، کنگره شیخ مفید.
۴۳. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴). *تفسیر نمونه*، تهران، دار الکتب الإسلامیه.
۴۴. منصور، جهانگیر (۱۳۸۲). *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، نشر آگاه.
۴۵. موحیدیان عطار، علی (۱۳۸۹). *گونه شناسی اندیشه منجی موعود در ادیان*، قم، دانشگاه ادیان و مذاهب.
۴۶. مور، تامس (بی تا). *آرمانشهر «یوتوپیا»*، ترجمه داریوش آشوری، خوارزمی، تهران.
۴۷. موسوی اصفهانی، سیدمحمد تقی (۱۳۷۹). *مکیال المکارم*، ترجمه مهدی حائری قزوینی، تهران، بدر.
۴۸. مهدی زاده، حسین (۱۳۸۲). *تقلید از الگوها، آسیب شناسی و راههای آسیب زدایی*، مجله معرفت، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، شماره ۶۷.
۴۹. نعمانی، محمد بن ابراهیم، (۱۳۹۷ق). *الغیبة*، تهران، صدوق.
۵۰. هاشمی خویی، میرزا حبیب الله (۱۴۰۰ق). *منهاج البراعة فی شرح نهج البلاغه*، تهران، مکتبه الاسلامیه.
۵۱. یزدی حایری، علی (۱۴۲۲). *إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب علیه السلام*، بیروت، مؤسسه الأعلمی.
- نرم افزارها**
۵۲. *نرم افزار جامع الأحادیث ۳/۵*، قم، مرکز کامپیوتری نور.
۵۳. *نرم افزار جامع التفاسیر*، قم، مرکز کامپیوتری نور.
- سایتها**
۵۴. سایت مرکز جهانی حضرت ولی عصر علیه السلام